

Наталія Іванівна МОІСЄЄВА

доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: 0000-0001-6349-7892

E-mail: n.i.moiseeva1@gmail.com

Ганна Євгеніївна ГОЛОВАНОВА

кандидат економічних наук, доцент, старший викладач кафедри менеджменту, адміністрування та права, Державний біотехнологічний університет

ORCID ID: 0000-0002-1969-0668

E-mail: golovanovaae@btuu.kharkov.ua

Ірина Вікторівна КРУПІЦА

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та рекреації, Одеська національна академія харчових технологій

ORCID ID: 0000-0003-1438-5039

E-mail: krupichka@ukr.net

Оксана Костянтинівна БАЙРАЧНА

доктор філософії зі спеціальності 073 «Менеджмент», старший викладач кафедри туристичного бізнесу та рекреації, Одеська національна академія харчових технологій

ORCID ID: 0000-0003-2401-3685

E-mail: oksanabairachnaya@gmail.com

**ІМПЕРАТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Моїсєєва Н. І., Голованова Г. Є., Крупіца І. В., Байрачна О. К. Імперативи розвитку туристичної сфери України в умовах пандемії COVID-19. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Том 7. № 1. С. 52 – 62.

Анотація

Вступ. Забезпечуючи десяту частину світового валового національного продукту, туризм, попри виникаючі перешкоди, повноправно визнаний одним із високодохідних та розвинених галузей економіки. Пандемія COVID-19 набула гігантських масштабів та вплинула на туристичну індустрію так, як ще не впливала жодна криза, спричинивши значні проблеми розвитку світової та національних економік зокрема.

Метою дослідження є аналіз тенденцій розвитку туристичної сфери в Україні та світі в умовах пандемії COVID-19, визначення перспективних напрямів розвитку, а також систематизація заходів, які впроваджуються Україною та іншими країнами щодо стимулювання та підтримання туристичної галузі.

Результати. Досліджено відсоткову зміну міжнародних туристичних прибутків за регіонами у 2020 р. Встановлено, що світова туристична галузь понесла втрати від пандемії в розмірі близько 22 млрд дол. США, або понад 20 млрд євро. При цьому втрати туристичної галузі в Україні оцінюються станом на 2020 р. у понад 1,5 млрд дол. США. Щодо пом'якшення соціально-економічного впливу пандемії на сферу туризму, в різних країнах розроблено власні рекомендації Всесвітньою туристичною організацією. Досліджено стан розвитку туризму в Україні у період 2019-2021 рр. та початок 2022 р. Обґрунтовано заходи України в правовому аспекті, спрямовані на мінімізацію негативного впливу карантинних обмежень на всі сфери соціально-економічної діяльності. Визначено етапи розвитку туризму в Україні в контексті подолання пандемії COVID-19 тощо.

Висновки. Встановлено, що однією з галузей, яка найбільше постраждала та зазнала значних фінансово-економічних наслідків під час пандемії COVID-19, є туристична галузь. На сьогодні туристична індустрія зазнає великих трансформацій, вимагає якісного та ретельного аналізу чинників впливу на попит у зв'язку

з пандемією COVID-19. Країни починають переорієнтуватися на стимулювання розвитку внутрішнього туризму, сприяють пришвидшеному впровадженню онлайн-форм і цифрових інструментів у наданні туристичних послуг тощо.

Ключові слова: туризм, туристична сфера, туристичний продукт (послуга), туристичний ринок, зовнішній та внутрішній туризм, пандемія COVID-19, туристична криза, карантинні обмеження.

Nataliia MOISIEIEVA

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of UNESCO and Social Protection,
State Biotechnological University

Hanna HOLOVANOVA

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Senior Lecturer of Department of
Management, Administration and Law, State Biotechnological University

Iryna KRUPITSA

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department
of Tourism Business and Recreation,
Odessa National Academy of Food Technologies

Oksana BAIRACHNA

PhD in Management, Senior Lecturer of the Department of Tourism Business and Recreation,
Odessa National Academy of Food Technologies

**IMPERATIVES FOR THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST SPHERE IN UKRAINE UNDER
THE COVID-19 PANDEMIC**

Moisieieva N., Holovanova H., Krupitsa I., Bairachna O. Imperatives for the development of the tourist sphere in Ukraine under the COVID-19 pandemic. *Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*. 2022. Volume 7. № 1, pp. 52 – 62.

Abstract

Introduction. Providing one tenth of the world's gross national product, tourism, despite the obstacles, is fully recognized as one of the most profitable and dynamic sectors of the economy. The COVID-19 pandemic has gained enormous proportions and affected the tourism industry in a way that no crisis has affected before, causing significant problems for the development of the world and national economies in particular.

The purpose of the study is to analyze trends in tourism in Ukraine and the world in the COVID-19 pandemic, identify promising areas of development and systematize measures implemented by Ukraine and other countries to stimulate and support the tourism industry.

Results. The percentage change in international tourist arrivals by region in 2020 has been studied. It has been established that the global tourism industry has suffered losses from the pandemic of about \$ 22 billion, or more than 20 billion euros. At the same time, the losses of the tourism industry in Ukraine are estimated as more than 1.5 billion US dollars in 2020. The World Tourism Organization has developed its own recommendations for mitigating the socio-economic impact of the pandemic on tourism in different countries. The state of tourism development in Ukraine in the period 2019-2021 and the beginning of 2022 is studied. Measures of Ukraine in the legal aspect aimed at minimizing the negative impact of quarantine restrictions on all spheres of socio-economic activity are substantiated. The stages of tourism development in Ukraine in the context of overcoming the COVID-19 pandemic are identified.

Conclusions. It has been established that one of the industries that has suffered the most and suffered significant financial and economic consequences during the COVID-19 pandemic is the tourism industry. Today, the tourism industry is undergoing major transformations, requiring a qualitative and thorough analysis of the factors influencing demand in connection with the COVID-19 pandemic. Countries are beginning to refocus on stimulating the development of domestic tourism, promoting the accelerated introduction of online forms and digital tools in the provision of tourist services.

Keywords: tourism, tourism sphere, tourism product (service), tourism market, foreign and domestic tourism, COVID-19 pandemic, tourism crisis, quarantine restrictions.

JEL classification: L83

Вступ

У сучасному суспільстві туристична сфера як потужна високорентабельна індустрія є невід'ємною складовою економіки і в багатьох країнах світу виступає в ролі катализатора соціального-економічного розвитку, що чинить мультиплікативний ефект на різні сфери економічного поступу: транспорт, сільське господарство, торгівлю, громадське харчування та впливає на соціальне, культурне та екологічне середовище тощо. Забезпечуючи десятку частину світового валового національного продукту, туризм, попри виникаючі перешкоди (природні катаклізми, техногенні катастрофи, терористичні акти), повноправно визнаний одним із високодохідних та розвинених галузей економіки. Так, вже доведено, що туристична галузь є міцною базою робочих місць, джерелом наповнення державного бюджету; розвиває всі сфери, що пов'язані із виробництвом туристичного продукту; забезпечує підвищення загального рівня культури, що мотивує державу розвивати цей сектор сфери послуг. Саме тому все зазначене необхідно враховувати у формуванні моделей та прогнозів розвитку окремих регіонів тощо.

Пандемія COVID-19, що поширилась у 2020 році з Китаю, набула гігантських масштабів та вплинула на туристичну індустрію так, як ще не впливала жодна криза, спричинивши значні проблеми розвитку світової та національних економік. До кінця першого кварталу 2020 року пандемія COVID-19 також різко зупинила міжнародні подорожі та суттєво погіршила становище туристичної сфери, яка для багатьох країн є основним джерелом зайнятості, доходів бюджету та валютних надходжень.

Ключовою проблемою розвитку туризму у період пандемії стала безпека туристів, туристичного бізнесу та дестинацій. Теоретичні та прикладні аспекти вирішення цієї проблеми досліджували низка як зарубіжних, так й українських науковців, зокрема: Агафонова Л.В., Азар В.І., Балабанова І., Ворошилова Г.О., Горіна Г.О., Дваєра Л., Дядечко Л.П., Жаліло Я.А., Заворуєва О.С., Зоріна І.В., Каверіна Т.П., Квартальнова В.В., Маккензі Дж., Маркович Н.М., Поплавська Ж.В., Теобальд У., Шаптала О.В., Шацька З.Я. та інші.

У свою чергу в новітніх умовах більшість науковців акцентують увагу на проблемах, що виникають передусім у розвитку міжнародного туризму, і загалом на негативних тенденціях розвитку туристичної сфери. З огляду на це та внаслідок суттєвих змін у світовій економіці, що виникли в результаті негативного впливу пандемії COVID-19, виникає потреба у нових фундаментальних дослідженнях туристичної індустрії в контексті як континентального, так і регіонального розвитку, зокрема в Україні.

Мета та завдання статті

Метою статті є аналіз тенденцій розвитку туристичної сфери в Україні та світі в умовах пандемії COVID-19, визначення перспективних напрямів розвитку, а також систематизація заходів, які впроваджуються Україною та іншими країнами щодо стимулювання та підтримання туристичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Пандемія коронавірусу COVID-19 та спричинена нею глобальна криза завдали значної шкоди багатьом галузям економіки, у т. ч. і туристичній сфері. На тенденції розвитку туристичної індустрії вплинули не тільки прямі обмеження, такі як впровадження карантинних заходів, закриття кордонів, заборона відвідування історико-культурних закладів, відміна авіаперельотів, а й опосередковані – заходи, які були прийняті в інших сферах, дотичних до індустрії туризму: ресторанному та готельному бізнесі, транспортних перевезеннях, кіноіндустрії, санаторно-лікувальних і медичних послугах тощо.

Завдяки пандемії індустрія туризму опинилась у невизначених умовах роботи, що спричинило суттєві зміни у функціонуванні суб'єктів туристичної діяльності, яким довелося адаптуватися до нових умов ведення бізнесу – впровадження нових форм і видів туристичних послуг; розроблення додаткових заходів утримання клієнтів шляхом

відтермінування надання послуг; надання знижок і бонусів; заміна туристичних послуг на альтернативні тощо. Беручи до уваги те, що й досі немає повної перемоги над вірусом COVID-19, суб'єктам індустрії туризму і надалі доводиться шукати шляхи боротьби за утримання своєї частки туристичного ринку, знаходити нові методи підвищення своєї конкурентоспроможності, постійно підвищувати якість і безпеку туристичних послуг, при цьому перебуваючи в цілковитій невизначеності та залежності від державної політики та заходів, які впроваджуються з метою боротьби з коронавірусом.

За офіційною статистикою туризм не посідає значне місце в загальній економіці України, оскільки становить близько 3-4% від ВВП [1] на відміну від європейських країн, де в середньому на туризм припадає 10% ВВП, і країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, де ця частка сягає 50,2% [2]. Хоча за останніми розрахунками, проведеними внутрішніми експертами міжнародних структур (ВТО, ЮНВТО), частка туризму в Україні становить близько 9% ВВП [1].

Кінець 2019 р. – початок 2020 р. став переламним моментом для розвитку економік багатьох країн світу, залишивши особливий відбиток на індустрії туризму. Країни одна за одною здійснювали заходи для запобігання стрімкому поширенню коронавірусної інфекції, зокрема шляхів її передачі, та вводили карантинні обмеження. Закриття кордонів, заборона масового скупчення людей та відвідування закладів призвели до погіршення фінансового стану та закриття значної кількості об'єктів туристичної сфери та скорочення туристичних потоків.

Станом на 20 квітня 2020 р. в Україні були введені обмеження на в'їзд у 100% міжнародних напрямів [1]. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації [2] за січень – жовтень 2020 р. міжнародні туристичні прибуття скоротилися на 72% з найбільшим спадом у березні (97%) та квітні (96%). Розглянемо детальніше відсоткову зміну міжнародних туристичних прибуттів за регіонами у 2020 р. (рис. 1).

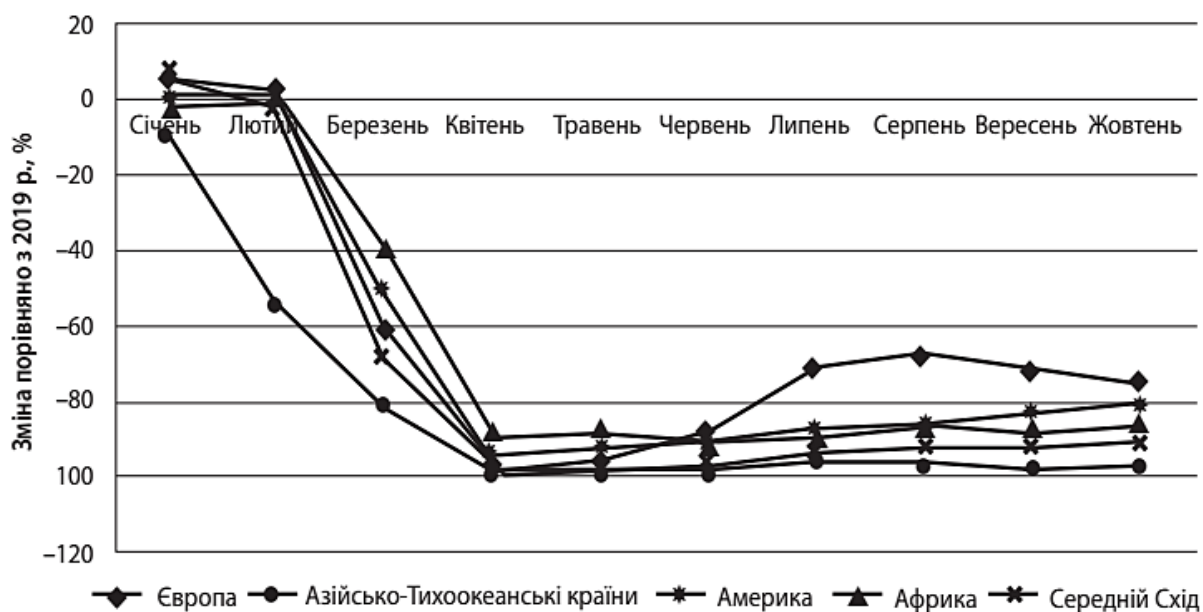

Рис. 1. Міжнародні туристичні прибуття за регіонами у 2020 р., у % до показників 2019 р.)

Джерело: побудовано на основі даних УМВТО [3].

Найбільшого скорочення зазнали Азійсько-Тихоокеанські країни, де кількість міжнародних туристичних прибуттів зменшилася на 82%, на Середньому Сході – на 73%, в Африці – на 69%, в Європі та Америці – на 68%. В Європі найбільших втрат зазнали країни Центральної, Східної, Південної та Північної частин, зокрема: Румунія та Молдова – 82%, Північна Македонія, Боснія і Герцеговина, Кіпр і Чорногорія – 84%; Швеція – 74%; Норвегія – 76% та Ісландія – 79%. [3, 4].

Пандемія COVID-19 спричинила суттєве зменшення кількості міжнародних прибуттів туристів у всіх країнах (див. табл. 1): найбільшого зменшення у 2020 р. порівняно з попереднім, 2019 р., зазнали Китай (-84%), Франція (-82%), Таїланд (-79%), Іспанія (-76%), США та Туреччина (-72%).

За даними Державної прикордонної служби України кількість іноземних туристів, які в'їхали в Україну з початку 2020 р., зменшилася практично в чотири рази – із 10,7 млн осіб у 2019 р. до 2,7 млн осіб за 9 місяців 2020 р. При цьому витрати іноземців скоротились у 27 разів – якщо у 2019 р. іноземці витратили в Україні 1,62 млрд дол., то за три квартали 2020 р. – лише 244 млн дол. [5].

Президент Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC) Глорія Гевара вважає, що туристична галузь понесла втрати від пандемії в розмірі близько 22 млрд дол. США, або понад 20 млрд євро [6]. При цьому втрати туристичної галузі в Україні оцінюються станом на 2020 р. у понад 1,5 млрд дол. США.

Всесвітня туристична організація розробила власні рекомендації щодо пом'якшення соціально-економічного впливу пандемії на сферу туризму в різних країнах. У їх розробленні брали участь Всесвітня організація охорони здоров'я (WHO), Міжнародна організація цивільної авіації (ICAO), Міжнародна рада аеропортів (ACI), Міжнародна асоціація круїзних ліній (CLIA), Міжнародна асоціація повітряного транспорту (IATA), Всесвітня рада з туризму і подорожей (WTTC) та багато інших. Дані рекомендації можна розділити на три окремих блоки:

1. Управління кризою та пом'якшення її наслідків: збереження робочих місць; підтримка ліквідності компаній; перегляд розміру податків і зборів, пов'язаних з індустрією туризму; захист прав споживачів; удосконалення цифрових навиків працівників туристичної індустрії; включення туризму в загальні стратегії порятунку економіки різних регіонів і держав, створення механізмів антикризового управління.

2. Стимулювання прискореного відновлення туризму: стимулювання інвестицій у туризм; забезпечення підготовки туристів до подорожей, створення нових робочих місць; розуміння ринку й оперативне реагування на події на ринку туристичних послуг; підвищення ролі маркетингу; створення спеціального органу управління, що регулює відновлення туризму.

3. Підготовка до майбутнього: диверсифікація ринків, продуктів і сервісів, інвестиції в системи дослідження ринку і цифрову трансформацію; підвищення ефективності управління туризмом на всіх рівнях; забезпечення готовності до кризових ситуацій; інвестиції в людський капітал; перехід до безвідходної економіки [7, 8].

Внаслідок значного скорочення туристичних потоків країнам стало потрібно заохочувати іноземних туристів і водночас підтримувати національні суб'єкти туристичної діяльності. З цією метою кожна країна розробила і ввела заходи щодо покращення туристичного клімату, стимулювання та підтримання туристичної галузі в часи пандемії COVID-19 та постпандемічний період (табл. 1).

Як бачимо, серед заходів стимулювання та підтримання туристичної індустрії в більшості країн основний акцент ставиться якраз на внутрішньому туризмі. Внутрішній туризм приносить більші доходи, ніж міжнародний. Так, у країнах ОЕСР на внутрішній туризм припадає 75% загальних витрат на туризм, а у країнах Європейського Союзу витрати на внутрішній туризм у 1,8 раз перевищують витрати на в'їзний туризм. Найбільшими за витратами внутрішнього туризму є США з майже 1 трлн дол., Німеччина – 249 млрд дол., Японія – 201 млрд дол., Великобританія – 154 млрд дол. і Мексика – 139 млрд дол. тощо.

Туристична галузь — одна з перших сфер української економіки, що потрапила під удар COVID-19. Нині сектор туризму є одним з найбільш постраждалих від пандемії COVID-19, що впливає як на попит, так і на пропозицію. Це провокуватиме подальший регрес в умовах слабкої світової економіки, геополітичної, соціальної та торгівельної

напруги, а також нерівномірної ефективності серед основних виїзних ринків подорожей. Однак держава поки що не має змоги підрахувати збитки, нанесені пандемією та карантинном. Цей факт суттєво впливає на ефективність антикризових заходів у сфері вітчизняного туризму.

Таблиця 1. Заходи, розроблені країнами світу для підтримання туристичної галузі в період пандемії COVID-19

Країна	Заходи
Китай	Провів ринкове дослідження для прогнозування частки внутрішнього туризму в загальному туристичному попиті. Туристична діяльність заохочується в кожній з провінцій. Міністерство культури і туризму спільно з Національною комісією охорони здоров'я закликали уряди провінцій відкрити місцеві мальовничі місця та визначні пам'ятки (з обмеженим доступом на умовах суворого контролю)
Литва, Латвія та Естонія	Відкрили свої кордони для громадян країн одна одної, створивши балтійську «бульбашку подорожей»
Ізраїль	Розробив віртуальні онлайнві екскурсії місцями та визначними пам'ятками по всій країні, щоб стимулювати бажання подорожувати та зберігати відкладені екскурсії в пам'яті людей
Італія, Ісландія, Литва та Республіка Корея	Затвердили ваучери на поїздки, видані урядом і надані сім'ям для внутрішніх поїздок
Франція	Змінила умови скасування бронювання подорожей, дозволивши замінити відшкодування кредитною купюрою або ваучером на еквівалентну суму, що діє на майбутню послугу; клієнти можуть вимагати повернення грошей за невикористані путівки через 18 місяців
Боснія та Герцеговина, Грузія, Угорщина, Ісландія, Ізраїль, Малайзія, Мексика, Нова Зеландія, Таїланд і В'єтнам	Підготували рекламні та маркетингові кампанії, розробили нові продукти для залучення міжнародних туристів та підтримання розвитку внутрішнього туризму
Нова Зеландія	Затвердила спеціальний пакет підтримки туризму, частина якого виділена на просування внутрішнього туризму та підготовку рекламних кампаній на цільових зовнішніх ринках
Японія	Представила надзвичайний економічний пакет, який включає нову субсидію на суму понад 10 млрд дол. США як знижки та путівки споживачам, тим самим підтримуючи туризм, транспорт, продовольчі послуги та бізнес-заходи для негайного відновлення після пандемії. Після закінчення пандемії Японське агентство з питань туризму витратить 2,2 млрд доларів на залучення туристів, роблячи туристичні напрямки привабливими, покращуючи туристичне середовище та розробляючи рекламні акції для міжнародних туристів.
Польща	5,65 млрд євро на підтримку мікропідприємств у формі безвідсоткових позик; 11,3 млрд євро на підтримку МСБ у формі безвідсоткових позик; 5,65 млрд євро на підтримку великих підприємств у формі позик або облігацій, придбання акцій або цінних паперів. • Встановлення пільгового періоду на додатковий термін до 6 або до 12 місяців для виплати основної суми та процентів позики, можливість отримання позики підприємцями різних розмірів бізнесу, зменшення ставки процентів за позиками до 0 % на термін не більше 12 місяців. • Відтермінування більшості податків; спрощення процедури та форми подачі податкової звітності; прискорення процедури податкових відрахувань. • Виплата субсидій на заробітну плату для працівників установ, що постраждали внаслідок пандемії
Словаччина	Допомога підприємствам в отриманні гарантії на кредит на суму до 500 млн євро на місяць. • Фінансова допомога для збереження робочих місць. • Можливість відстрочки виплати заробітної плати та податків для підприємств, прибутки яких знизилися на понад 40 % • Податкові канікули для підприємств

Джерело: складено на основі [9; 10].

Сьогоднішня криза являє собою можливість для того, щоб трансформувати взаємовідносини туризму з природою, кліматом та економікою. Настав такий час, що

спираючись на вже зроблену роботу в галузі стійкого туризму, потрібно переглянути той факт, як сектор впливає на наші природні ресурси та екосистему, вивчити те, як він взаємодіє з нашим суспільством та іншими секторами економіки, краще оцінити його та управляти ним, забезпечити справедливий розподіл тих благ, які він приносить.

Туристична галузь зупинилась у середині березня 2020 року. У перші місяці року кількість туристів по світу скоротилась на 56%, а в травні — на 98%. Це призвело до втрати майже 320 млрд дол. США у вигляді експорту, що більш ніж тричі перевищує втрати за весь період глобальної економічної кризи 2009 року. Це поставило під загрозу безпосередньо в секторі туризму від 100 до 120 млн робочих місць. Згідно із прогнозами Міжнародного валютного фонду, обсяг світової економіки в 2020 році різко скоротився — на 4,9%, хоча й очікувалося, що в 2021 році ця цифра покращиться. Хоч країни здійснили комплекс заходів з метою пом'якшення соціально-економічних наслідків COVID-19 та стимулювали відновлення туризму, масштаби кризи вимагають додаткових зусиль та постійної підтримки [11].

За попередніми оцінками експертів в Україні в 2020 році відбулося падіння прибутків туристичної галузі на рівні 58-78% у порівнянні з минулим роком. Загальні туристичні потоки весною та влітку 2020 року продемонстрували значну негативну тенденцію. 80% підприємств туристичного сектора на кінець року змушені були задекларувати збиток. Особливо важко це переживають об'єкти, в яких є своя нерухомість. Найбільше постраждали мережі готелів та санаторно-курортні заклади [12].

За статистичними даними в Україні у 2020 році втрати імпорту та експорту послуг, пов'язаних з подорожами, становлять 1,5 млрд дол., де вклад туризму у ВВП складає приблизно до 3%, а неофіційно 7%. Влітку 2020 року після закриття державних кордонів популярними напрямками для внутрішнього туризму стали: Одещина, Херсонщина (Арабатська стрілка, Скадовськ), Бердянськ, Коблево, Закарпаття, Яремче.

Відомо, що впродовж перших дев'яти місяців 2021 року Україну відвідало понад 3 млн іноземців, що перевищило аналогічний показник 2020 року на 12,6%. У середньому туристи перебували в Україні від 7 до 10 днів, витрачаючи 929 доларів США (рис. 2).

Голова Державного агентства розвитку туризму зазначила, що серед мандрівників найбільші витрати мали громадяни Об'єднаних Арабських Еміратів, які витрачали \$ 2220 на людину. Туристи з Саудівської Аравії та Оману витрачають дещо менше (\$ 1500), тоді як канадці витрачали \$ 1250, а гості з США – \$ 1125 тощо [13].

Урядові заходи в правовому аспекті, спрямовані на мінімізацію негативного впливу карантинних обмежень на всі сфери соціально-економічної діяльності країни, полягають у такому:

✓ Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо державної підтримки сфери культури, креативних індустрій, туризму, малого та середнього бізнесу у зв'язку з дією обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 22.04.2020 р. № 3377.

✓ Постанова КМУ від 27.05.2020 р. «Програма стимулювання економіки для подолання наслідків епідемії COVID-19».

✓ Законопроект № 3379 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо державної підтримки культури, малого бізнесу та креативних індустрій у зв'язку з дією заходів, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)», але станом на січень 2021 року цей законопроект так і не був остаточно прийнятий.

Зазначеними нормативно-правовими документами передбачено застосування заходів підтримки для таких секторів: сфера послуг (торгівля, готельно-ресторанна справа, освіта, креативні індустрії, особисті послуги); сільське господарство; промисловість; транспорт та інфраструктура; енергетика; інформаційно-комунікаційні технології.

СЕРЕДНІ
ВИТРАТИ

\$ 929

ТИПОВА
ПОЇЗДКА

7-10
ДНІВ

Топ країн за найвищими типовими витратами

Рис. 2. Туристична статистика України за 2021 р.

Джерело: за даними [13]

У свою чергу уряд України впроваджує низку фінансово-економічних заходів, що спрямовані на послаблення впливу цих наслідків на життя населення, стан бізнесу та економіку в цілому (табл. 2).

Таблиця 2. Етапи розвитку туризму в Україні в контексті подолання пандемії COVID-19

Назва етапу	Заходи
Мінімізація наслідків пандемії COVID-19 - антикризовий план дій	<ul style="list-style-type: none"> - впровадження та внутрішнє просування добірки правил роботи для різних об'єктів розміщення та кейтерингу; - субвенції, доступні кредитні лінії, звільнення від податкових і боргових зобов'язань із метою збереження основної частини галузі; - ініціювання визначених у Дорожній карті процесів із реорганізації для туристичної статистики, управління туризмом і нормативно-правової системи, що є найпроблемнішим питанням у туризмі (законодавство, постанови та збірники правил)
Реорганізація та формування механізму (2021-2022 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - формування конкурентоспроможної на міжнародному ринку системи маркетингу національного туризму, що здатна визначити заходи зі швидкими результатами; - ініціювання довгострокових процесів з укріплення потенціалу
Підвищення інформованості (2022-2026 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - покращення міжнародного туристичного іміджу; - просування та комерціалізація провідних дестинацій з акцентом на продуктах ділового туризму (MICE) і турах вихідного дня; - розробка системи планування та створення передумов для розвитку туристичних продуктів і підвищення капітальних інвестицій
Капіталовкладення та розробка продуктів (2027-2030 рр.)	<ul style="list-style-type: none"> - капіталовкладення та інтенсивний розвиток туристичних продуктів; - розбудова головної туристичної та транспортної інфраструктури; - повнофункціональна трирівнева організація туризму (національні-регіональні-місцеві туристичні організації)

Джерело: [6].

До того ж, для мінімізації наслідків пандемії в розрізі заходів державної підтримки туристичної сфери:

- з Державного бюджету України було виділено: 4 млрд грн для мікро- та малих підприємств на компенсацію відсотків за існуючими позиками, а також розширена програма доступних позик (5–7–9 %); 24 млрд грн для забезпечення позик із державними гарантіями інвестицій; 1,6 млрд грн на підтримку креативних галузей;

- введено нульову декларацію та податок на виведений капітал;
- скасовано тотальну фіскалізацію з повним впровадженням програмного забезпечення РРО;

- продовжено терміни сплати податків на землю, на оренду землі та податку на нерухомість;

- надано тимчасову матеріальну допомогу з безробіття для тих, хто втратив роботу внаслідок пандемії COVID-19;

- здійснено підвищення пенсій і виплат по безробіттю тощо [12].

Спільнота гостинності та експерти Всеукраїнської федерації роботодавців у сфері туризму України пропонують такі заходи щодо пом'якшення наслідків виходу з кризи в Україні:

- фінансування за рахунок спеціальних фондів Державного бюджету України видатків на: фонд заробітної плати, включаючи відрахування, комунальні платежі та інші витрати, пов'язані з використанням та утриманням підприємств туристичного бізнесу;

- збільшити видатки з державного бюджету на розвиток туризму;

- надати статус медичного закладу засобам розміщення та забезпечити підприємства за рахунок держави у достатній кількості тестами, засобами індивідуального противірусного і бактерицидного захисту;

- провести за рахунок держави масові кваліфікаційні навчання персоналу в галузі туризму з санітарних вимог та протидії епідемії;

- надати ставку 7% ПДВ всім закладам, які надають медичні послуги;

- 0% ПДВ на оплату послуг пенсіонерам, які користуються готелями, що надають медичні послуги;

- звільнити підприємства від сплати ПДВ при ввезенні обладнання для боротьби з коронавірусом та комплектуючих для нових і модернізації існуючих об'єктів інфраструктури з умовою заборони відчуження таких товарів протягом двох років після розмитнення. Надати право на прискорену амортизацію вартості такого обладнання до складу витрат з податку на прибуток;

- забезпечити податкову пільгу (компенсація ПДФО) для усіх, хто подорожує Україною, та користувачів санаторно-курортних послуг;

- тимчасово ввести податкові канікули (ЄСВ і ЄП) для компаній, які утримують співробітників та вчасно виплачують заробітну плату;

- 0% ЄСВ для ФОП, які працюють у сферу туризму та гостинності;

- НБУ підтримати тимчасову зупинку виплат за кредитними договорами, за якими суб'єкти туристичної діяльності є боржниками;

- зменшити % базової облікової ставки та вартість іпотеки;

- приватним банкам реструктурувати виплати зобов'язань, забезпечити пільгове кредитування розвитку туризму;

- Торгово-промисловій палаті України офіційно визнати на державному рівні та документально підтвердити факт наявності форс-мажорних обставин в Україні;

- Державному агентству розвитку туризму України розробити за участю експертів та затвердити на загальнонаціональному рівні перелік рекомендацій та інструкцій із санітарних заходів та застосування антивірусних засобів для галузі туризму, зокрема для закладів розміщення, громадського харчування, транспорту та інфраструктури, громадських і торгівельних закладів, житлових будинків тощо.

Розробити технологічні карти поведінки туристів і працівників у кризових ситуаціях тощо [14, 15].

Нездійснення зазначених заходів може призвести до скорого вивільнення понад мільйона працівників без фактичної виплати вихідної допомоги через відсутність обігових коштів, а також імовірних банкрутств тисяч суб'єктів туризму та сотень тисяч супутніх компаній та постачальників туристичної галузі.

На нашу думку, такі заходи будуть адекватними існуючій ситуації та сприятимуть розвитку туристичної галузі України. Разом з тим, до вищеперерахованих заходів ми пропонуємо ввести: по-перше – обов'язкове державне медичне страхування на випадок зараження COVID-19 для громадян, які формують в'їзний та виїзний туристичний потік; а по-друге – модернізувати туристичну інфраструктуру та покращити засоби зв'язку (забезпечити покриттям 4G та 5G усю територію країни) та цифровізувати туристичні та відпочинкові заклади.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Однією з галузей, яка найбільше постраждала та зазнала значних фінансово-економічних наслідків під час пандемії COVID-19, є туристична галузь. На сьогодні туристична індустрія зазнає великих трансформацій, вимагає якісного та ретельного аналізу чинників впливу на попит у зв'язку з пандемією COVID-19. Майже всі країни розробляють та впроваджують програми стимулювання та підтримання розвитку туристичної галузі, передбачаючи, зокрема, підтримку малого та середнього бізнесу шляхом надання доступних кредитів, державних позик і субсидій, відтермінування сплати боргових зобов'язань, надання податкових канікул, пільг і зниження ставок за окремими податками та ін. Країни починають переорієнтовуватися на стимулювання розвитку внутрішнього туризму, сприяють пришвидшеному впровадженню онлайн-форм і цифрових інструментів у наданні туристичних послуг, що дозволяє зменшити контакти під час взаємодії туристів та надавачів туристичних послуг. Це забезпечує дотримання суб'єктами туристичної індустрії санітарних норм.

Україна має значний туристичний потенціал і можливості для розвитку внутрішнього туризму, стимулювання та підтримання якого сприятиме покращенню іміджу країни на міжнародному рівні, допоможе привабити іноземних туристів та мінімізувати втрати, спричинені пандемією COVID-19.

Список літератури

1. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні») // Національна туристична організація України. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
2. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas>
3. International tourism and COVID-19 // The World Tourism Organization (UNWTO). URL: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>
4. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. *Бізнес-Інформ*. 2021. №1. С.177-184.
5. Кількість іноземних туристів в Україні у 2020 році через COVID-19 скоротилася майже в чотири рази. УНІАН. 17.11.2020. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/turizm-v-ukrajini-yak-koronavirusplinu-na-killist-inozemnih-turistiv-v-ukrajini-novini-11222111.html>
6. Travel & Tourism continues strong growth above global GDP (press release WTTC). URL: <https://www.wttc.org/about/mediacentre/press-releases/press-releases/2019/travel-tourism-continues-strong-growth-above-global-gdp>
7. Даниленко-Кульчицька В.А. Вплив пандемії Covid – 19 на туристичний ринок світу та України. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Випуск 58-1. С. 120-124.
8. UNWTO призывает к поддержке экономики через сектор путешествий и туризма. Ежедневная электронная газета Российского союза туристической индустрии: вебсайт. URL: https://ratanews.ru/news/news_6042020_6.stm

9. UNWTO Briefing Note – Tourism and COVID-19. Issue 1. How are countries supporting tourism recovery? / The World Tourism Organization (UNWTO). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421893>
10. The COVID-19 crisis and tourism: Response and recovery measures to support the tourism sector in OECD countries // G20 Insights. URL: <https://www.g20-insights.org/policy-briefs/the-covid-19-crisis-and-tourism-response-and-recovery-measures-to-support-the-tourism-sector-in-oecd-countries>
11. WTTC (2020), "Safe Travels": Global Protocols & Stamp for the New Normal. URL: https://wtcc.org/COVID_19/Safe_Travels_Global_Protocols_Stamp
12. Машіка Г.В. Правові та економічні аспекти туристичної галузі Україна під час пандемії Covid – 19. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №3. С. 5-11.
13. Туристи з яких країн за рік витратили в Україні найбільше. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3385907-turisti-z-akih-krain-za-rik-vitratili-v-ukraini-najbilse>.
14. Непочатенко В.О. Covid-19 і туризм: аналіз ситуації та економічні шляхи виходу з кризи. *Ефективна економіка*. 2020. №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8079>
15. Тимошенко Т. Мільйон працівників туріндустрії України можуть опинитися на вулиці. *Дивись. info*. 14 травня 2020. URL: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi/>

References

1. The COVID-19 pandemic and its consequences in the field of tourism in Ukraine (Update to the document "Roadmap for competitive development of tourism in Ukraine") // National Tourist Organization of Ukraine. Available at: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
2. World Data Atlas. URL: <https://knoema.com/atlas>
3. International tourism and COVID-19 // The World Tourism Organization (UNWTO). Available at: <https://www.unwto.org/international-tourism-and-covid-19>
4. Kulyniak, I. Ya., Zhyhalo, I. I., Yarmola, K. M. (2021). «Tourism industry in the COVID-19 pandemic: trends and measures». *Biznes-Inform*. no. 1, pp.177-184.
5. The number of foreign tourists in Ukraine in 2020 due to COVID-19 has decreased almost four times. UNIAN. 11/17/2020. Available at: <https://www.unian.ua/tourism/news/turizm-v-ukrajini-yak-koronavirusvplynuv-na-killist-inozemnih-turistiv-v-ukrajini-novini-11222111.html>
6. Travel & Tourism continues strong growth above global GDP (press release WTTC). Available at: <https://www.wttc.org/about/mediacentre/press-releases/press-releases/2019/travel-tourism-continues-strong-growth-above-global-gdp>
7. Danylenko-Kul'chyts'ka, V.A. (2020). «The impact of the Covid - 19 pandemic on the tourism market of the world and Ukraine». *Prychornomors'ki ekonomichni studii*. Issue 58-1, pp. 120-124.
8. The UNWTO calls for economic support through the travel and tourism sector. Daily electronic newspaper of the Russian Union of Tourism Industry: website. Available at: https://ratanews.ru/news/news_6042020_6.stm
9. UNWTO Briefing Note – Tourism and COVID-19. Issue 1. How are countries supporting tourism recovery? / The World Tourism Organization (UNWTO). Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421893>
10. The COVID-19 crisis and tourism: Response and recovery measures to support the tourism sector in OECD countries // G20 Insights. Available at: <https://www.g20-insights.org/policy-briefs/the-covid-19-crisis-and-tourism-response-and-recovery-measures-to-support-the-tourism-sector-in-oecd-countries>
11. WTTC (2020). "Safe Travels": Global Protocols & Stamp for the New Normal. Available at: https://wtcc.org/COVID_19/Safe_Travels_Global_Protocols_Stamp
12. Mashika, H.V. (2021). «Legal and economic aspects of the tourism industry in Ukraine during the Covid pandemic - 19». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. no. 3, pp. 5-11.
13. Tourists from which countries spent the most in Ukraine during the year. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3385907-turisti-z-akih-krain-za-rik-vitratili-v-ukraini-najbilse>.
14. Nepochatenko, V.O. (2020). Covid-19 i turyzm: analiz situatsii ta ekonomichni shliakhy vykhodu z kryzy. [Covid-19 and tourism: situation analysis and economic ways out of the crisis]. *Efektivna ekonomika*. [Effective economy]. (electronic journal). no. 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8079>
15. Tymoshenko T. Mil'jon pratsivnykiv turindustrii Ukrainy mozhut' opynytyisia na vulytsi. *Dyvys'. info*. 14 travnia 2020. [One million employees of the tourism industry of Ukraine may find themselves on the street]. Available at: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi/>

Стаття надійшла до редакції 20.01.2022 р.

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2022 рік. Том 7. № 1.